

Beste vrienden,

Werden jullie ook getroffen door de dood van Christian De Duve? Op zaterdagochtend 5 mei jl. is Christian De Duve op vijftienjarige leeftijd uit het leven gestapt, zoals dat tegenwoordig heet. Hij weigerde het kalmeermiddel dat meestal wordt toegediend voor de fatale injectie, troostte zijn aanwezige familieleden en stierf volgens het getuigenis van zijn dochter Françoise met een glimlach op de lippen. Zijn in een interview aangekondigde dood in de krant *Le Soir* wekte vooral in de Franstalige landshelft veel ophef. De Duve is onze enige Belgische winnaar van de nobelprijs voor geneeskunde, vanwege – en nu word ik even technisch, maar dit is uit respect – , vanwege zijn ontdekking van de celorganellen lysosoom en peroxisoom en zijn onderzoek naar insuline en glucagon.

Zelf was hij daarover heel bescheiden: 'Ik heb iets ontdekt wat bestond. Er was alleen een goede techniek voor nodig. Als ik het niet had gevonden, had iemand anders het wel gedaan. Je kunt het met een schattenjacht vergelijken.' Met andere woorden: ik was de juiste man die op het juiste moment en met de juiste mensen op de juiste plaats was. Een kwestie van een gelukkige samenloop van omstandigheden dus, van gelukkig toeval. Velen zouden een briljante loopbaan als de zijne zien als het resultaat van hun geniale verstand en veel hard werken, doelgericht en ambitieus. Met een bescheidenheid die hem siert, beschrijft De Duve daarentegen hoe het toeval hem keer op keer in onverwachte richtingen stuurde en hem uiteindelijk de nobelprijs bracht. Het blinde toeval als de uiteindelijke grondslag van ons bestaan, het lot als God. Wat God betreft was De Duve overigens niet mals: slecht dankzij een harde intellectuele inspanning is hij er volgens eigen zeggen in geslaagd het juk van zijn religieuze opvoeding van zich af te werpen. In zijn ogen sluiten een wetenschappelijke levenshouding en een godsdienstige levenshouding elkaar uit. Paradoxaal genoeg heeft hij zich laten begraven in een katholieke kerk, met een 'service laïque' voorgegaan door zijn vriend-priester Gabriel Ringlet, weliswaar niet gekleed in priestergewaad.

De woorden van De Duve maken niet alleen indruk omdat ze komen van een eminente wetenschapper die bovendien blijk geeft van een nuchtere vorm van levenswijsheid (dat is niet alle wetenschappers gegeven). Ze vinden ook bevestiging in persoonlijke levenservaringen, vooral wanneer het toeval zich aan ons toont van zijn grimmige kant. Je pasgeboren kind heeft een ernstige handicap: wat een ervaring van verwondering had moeten zijn, slaat om in verbijstering. Je wordt geboren in een familie met het borstkankergen en je ziet je als jonge vrouw verplicht om tot amputatie over te gaan. Terwijl een vijftientjarige nog fluks rondloopt als een overjarige jongeman, leidt zijn bijna tien jaar jongere soortgenoot een schaduwbestaan, verzonken in dementie. Het leven als een loterij. Of op een meer grootschalig, macrokosmisch niveau: de ingeslagen komeet betekent het einde van de ene succesvolle soort en maakt de opgang van een andere soorten mogelijk, waaronder de onze. De volgende inslag is een kwestie van tijd, zoals alles trouwens. Blindelings deelt de komos zijn klappen uit. De natuur is een zegen, de natuur is een vloek. De merel die de lenteavond vult met zijn zoete gezang en die zo ontroerend hardnekkig zorgt voor zijn talrijke jonge kroost, pikt in de herfst met zijn kroost meedogenloos de hele appeloogst kapot. Tenzij je met eenzelfde meedogenloosheid een deel van de familie – niet allemaal- de nek omwringt: het bestaan als 'struggle for life', of in dit geval 'struggle for an apple'.

Zijn wij dan gedoemd om voor immer heen en weer geaatst te worden tussen vloek en zegen, tussen good luck en bad luck, tussen zin en onzin? Of kan die voortdurende worsteling met de

paradoxen van ons bestaan ons op het spoor zetten van een alternatieve wijsheid, van een andere, meer brede, wellicht minder ego- en antropocentrische ('die appel is van mij') en meer holistische kijk op het leven? En zou de poëtische lezing uit het boek Spreuken die we daarnet hebben gehoord een uitdrukking kunnen zijn van deze andere benadering? We horen hier alvast een ander geluid, als een tegenstem: de wijsheid was er al van voor het begin, en stond van bij het begin als uitvoerster aan de zijde van de Schepper, toen deze als een kunstenaar gestalte gaf aan de kosmos. Wijsheid dus, en niet het blinde toeval.

Christian De Duve had nog een andere boodschap op het einde van zijn leven: hij zag de toekomst van de planeet somber in. 'Als het zo doorgaat', verklaarde hij 'volgt de apokalyps'. Dat brengt mij bij een ander gegeven uit de actualiteit van die periode: op 15 mei kwam de Arctic Council (Arctische raad) bijeen om te bespreken welke maatregelen genomen moeten worden met het oog op de zogenaamde 'Cold Rush', een parafrase op de bekende 'gold rush'. Kort samengevat: De klimaatopwarming veroorzaakt het snelle afsmelten van het poolijs, wat op zijn beurt het Noordpoolgebied toegankelijker maakt voor de ontginning van de talrijke olie- en gasreserves die er reeds werden ontdekt en waarop vele landen al hun oog hebben laten vallen. Het gebruik van deze zo gegeerde fossiele brandstoffen zal leiden tot.... o ironie van het lot ... een verdere klimaatopwarming. Een sterker beeld voor een mensheid die haar eigen ecologische graf delft, bestaat er niet.

Maar dit is natuurlijk geen kwestie van lot, maar van gemaakte of te maken keuzes. Om een ecologische crisis af te wenden zal het noodzakelijk zijn dat de mens als soort zichzelf bepaalde beperkingen oplegt. Maar hoe zal dit kunnen gebeuren als mensen deze beperkingen slechts kunnen ervaren als een hinderlijk aan banden leggen van hun heilige individuele vrijheid? Hoe kunnen mensen gemotiveerd worden om hun vermogens toe te spitsen op het zoeken naar creatieve oplossingen voor de ecologische uitdaging? Dringt zich hier niet de noodzaak op van een andere mentaliteit, van een nieuw religieus ethos. Een religiositeit die de positieve verbondenheid met onze planeet cultiveert en waarbij de verwondering omwille van haar fascinerend-complexe en tegelijkertijd weerbare én kwetsbare ecosysteem, inspireert tot dankbaarheid en een respectvolle omgang? Ook hier zet de lezing van Spreuken ons op een interessant spoor van een spiritualiteit waarin vanuit een houding van verwondering de kosmos wordt beleefd als scheppingswerkelijkheid, dit wil zeggen een werkelijkheid waarin van bij het begin de wijsheid als uitvoerster aan het werk is aan de zijde van de schepper-kunstenaar. Deze houding van verwondering kan misschien ook de 'meeting-point' zijn waar wetenschap en religie elkaar kunnen ontmoeten voor een nieuwe dialoog die ons kan redden uit de huidige schizofrenie van geloven en weten en waarbij duidelijk kan worden hoe het wetenschappelijke verhaal en het geloofsverhaal elk vanuit hun eigen relevantie elkaar kunnen complementeren.

Beste vrienden, ik geef toe: tot nu heb ik wel al iets gezegd over de kosmos waarvan wij deel uitmaken, maar nog niets over Jezus, en dit in tegenstelling met de belofte die schuilt in de titel van deze cyclus. Ik vond het belangrijk om in deze eerste toespraak tijd te maken voor het schetsen van de huidige CONTEXT en enkele daarmee verbonden uitdagingen. Nu rijst echter de vraag of het christendom zelf ook een bijdrage zou kunnen leveren aan die nieuwe spiritualiteit, aan dat vereiste nieuwe religieuze ethos waarover ik zojuist sprak. In de recente christologie is er veel aandacht besteed aan de herontdekking van de historische Jezus. De reconstructie van de in oorsprong joodse Jezus van Nazareth die een kleine tweeduizend jaar geleden korte tijd optrad in Galilea en

omstreken, heeft een aantal essentiële inzichten opgeleverd die kunnen bijdragen tot de noodzakelijke herbronning van het christendom. Toch rijst de vraag of deze historische benadering voldoende is met het oog op de vraag naar de relevantie van het christendom voor onze tijd en of ze niet moet worden aangevuld met een andere, meer archetypische benadering van de Jezusfiguur. Zo'n archetypische benadering is helemaal niet nieuw in de geschiedenis van het christendom en vond zijn wortels in de zogenaamde 'kosmische christus' van de apostel Paulus, niet voor niets de tweede stichter genoemd van het christendom. Maar dat is voer voor volgende week.

Jan De Vriese

De Lier, 16 juni 2013